

**Transitie naar zelfstandig ondernemerschap:
kansrijk voor mensen met afstand tot arbeidsmarkt?**

Lars Heuts en Natascha van den Berg

Regioplan Beleidsonderzoek

lars.heuts@regioplan.nl

natascha.van.den.berg@regioplan.nl

Samenvatting

In dit artikel gaan we in op de vraag of zelfstandig ondernemerschap een alternatief vormt voor mensen die moeite hebben met het krijgen van een baan in loondienst, zoals migranten, ouderen en mensen met een arbeidshandicap. Allereerst wordt in het artikel nader ingegaan op de transitie van werkloosheid naar zelfstandig ondernemerschap. Uit bestaande studies komt naar voren dat de kans om als zelfstandige aan de slag te gaan groter is vanuit werkloosheid dan vanuit werknemerschap. Vervolgens beschrijven wij dat het stimuleren en ondersteunen van de transitie van werkloosheid naar zelfstandig ondernemerschap zowel in persoonlijke als maatschappelijke zin een positief effect heeft. Omdat niet iedereen is gemaakt voor het ondernemerschap, dient de focus wel gelegd te worden op bevordering en ondersteuning van deskundig en kansrijk ondernemerschap. In het artikel gaan wij ook in op succes- en faalfactoren voor startende ondernemers in het algemeen, en meer specifiek voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Onze voorlopige bevindingen van een lopend onderzoek voor Stichting Instituut Gak wijzen erop dat kansrijk ondernemerschap niet direct afhankelijk is van de situatie van waaruit men start of de doelgroep waartoe men behoort. Tot slot gaan wij in het artikel in op bestaande ondersteuningsvormen voor startende ondernemers. Om het zoeken naar geschikte ondersteuning voor starters eenvoudiger te maken, kan het mogelijk wenselijk zijn om één loket te creëren waar zij terecht kunnen.

1. Inleiding

Het arbeidspatroon van de werkende bevolking in westerse verzorgingsstaten is de afgelopen twintig jaar sterk gewijzigd. In de zogeheten 'transitionele arbeidsmarkt' (Schmid, 1998) is het carrièrepad van mensen niet meer relatief stabiel, voorspelbaar en ononderbroken. In het arbeidsleven komen steeds vaker transitieën voor, bijvoorbeeld tussen voltijdse en deeltijdse aanstellingen en tussen perioden van werkloosheid en werken. Volgens Schmid zorgen individualisering, flexibilisering, vergrijzing, informatisering en globalisering ervoor dat volledige werkgelegenheid in de zin van een fulltime baan voor het leven bij dezelfde werkgever geen realiteit meer is. Hij zegt ook dat de arbeidsmarkt beter functioneert naarmate mensen beter in staat zijn om gedurende hun levensloop transitieën te maken tussen verschillende levensdomeinen (tewerkstelling of betaalde arbeid, werkloosheid, scholing, het private huishouden en pensionering) en/of verschillende posities te combineren. Volgens Schmid moet de overheid op basis van het model van de transitionele arbeidsmarkt maatregelen treffen en bestaande hindernissen wegnemen om de transitie van de ene levenssfeer naar de andere te vereenvoudigen en combinaties van verschillende levensdomeinen mogelijk te maken.

In de context van de transitionele arbeidsmarkt kan het nuttig zijn om mensen die moeite hebben met het krijgen van een baan in loondienst, te ondersteunen bij de transitie naar andere vormen van betaald werk. Over het algemeen hebben migranten, ouderen en mensen met een arbeidshandicap een relatief zwakke arbeidsmarktpositie, hetgeen zich uit in het gegeven dat zij moeilijker aan een baan in loondienst komen. Voor deze mensen vormt zelfstandig ondernemerschap een mogelijk interessant alternatief voor betaald werk. Regioplan Beleidsonderzoek onderzoekt momenteel voor Stichting Instituut Gak in welke mate en onder welke voorwaarden zelfstandig ondernemerschap, en meer specifiek zzp-schap, voor leden van deze doelgroepen kansrijk is.

In dit artikel beschrijven wij enkele voorlopige bevindingen van ons lopende onderzoek. Wij gaan allereerst op basis van bestaande studies nader in op de transitie van werkloosheid naar zelfstandig ondernemerschap en de overlevingskansen van ondernemers die vanuit een uitkering zijn gestart. Vervolgens gaan wij in op de vraag in welke mate het nuttig is om mensen die moeite hebben om een baan in loondienst te krijgen, te ondersteunen bij de transitie naar zelfstandig ondernemerschap. Wanneer hiervoor wordt gekozen, dient de focus op stimulering en ondersteuning van deskundig en kansrijk ondernemerschap te liggen. We besluiten het artikel met een korte beschrijving van de huidige ondersteuning aan startende ondernemers.

2. Transitie van werkloosheid naar zelfstandig ondernemerschap

Millán (2008) heeft onderzoek gedaan naar de waarschijnlijkheid van transities van werkloosheid naar zelfstandig ondernemerschap in een aantal West-Europese landen. Uit een econometrische analyse komt naar voren dat de kans om te switchen van een werkloze situatie naar zelfstandig ondernemerschap meer dan vijf keer zo groot is dan de kans van de transitie van werknemerschap naar zelfstandig ondernemerschap. Volgens Millán ondersteunt deze bevinding het idee dat zelfstandig ondernemerschap een alternatief vormt voor werkloosheid. Een andere bevinding uit zijn econometrische analyse is dat de duur van werkloosheid een negatief effect heeft op de transitie naar zelfstandig ondernemerschap; hoe langer iemand werkloos is, hoe kleiner de kans dat deze persoon zelfstandig ondernemer wordt.

De Vries (2011) heeft een studie verricht naar de kans om als zelfstandige in Nederland te beginnen. Hij heeft een logistische regressieanalyse uitgevoerd waarbij de kans is geschat dat personen die niet als zelfstandige werkzaam zijn, één jaar later als zelfstandige beginnen. De Vries richtte zich in zijn analyse op de periodes 2006-2007 en 2008-2009. Uit zijn studie komt naar voren dat personen die

eerder werkloos waren, vaker als zelfstandige starten dan personen die eerder werknemer waren.

In een onderzoek van Bosch (2011) is gekeken naar de uitgangspositie van ruim 17.000 startende ondernemers in de jaren 2001-2003. Hieruit blijkt dat circa zeventig procent vanuit een baan in loondienst is gestart met een eigen onderneming. Circa zeven procent is gestart vanuit een uitkering (werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, bijstand of samenloop daarvan). Tabel 1 geeft dit weer.

Tabel 1 Uitgangspositie van startende ondernemers

Arbeid in loondienst	70,3%
Werkloosheid	1,4%
Arbeidsongeschiktheid	2,1%
Bijstand	1,7%
Samenloop van verschillende uitkeringen	2,1%
Geen inkomen	22,4%

Bron: Bosch, 2011

Ook is in dit onderzoek gekeken naar de overlevingskansen van deze ondernemingen. Vier jaar na de start bestaat gemiddeld nog 57 procent van de ondernemingen (Bosch, 2011). De overlevingskans van ondernemingen die gestart zijn vanuit een baan in loondienst en vanuit werkloosheid (WW) verschilt bijna niet. De overlevingskans van gestarte ondernemingen vanuit arbeidsongeschiktheid en de bijstand zijn wel aanzienlijk lager dan het gemiddelde. Tabel 2 geeft een en ander weer.

**Tabel 2 Zelfstandig ondernemerschap na vier jaar ten opzichte van
uitgangspositie van startende ondernemers**

Arbeid in loondienst	59%
Werkloosheid	58%
Arbeidsongeschiktheid	46%
Bijstand	45%
Samenloop van verschillende uitkeringen	51%
Geen inkomen	54%
Gemiddeld	57%

Bron: Bosch, 2011

De bevindingen van Bosch ten aanzien van de overlevingskansen van ondernemingen die gestart zijn vanuit arbeidsongeschiktheid en de bijstand, sluiten aan op de bevindingen uit studies van Van Praag (2003), Georgellis et al. (2007) en Millán (2008). Uit hun econometrische analyses komt naar voren dat personen die ervaring hebben met werkloosheid, een grotere kans hebben om te falen met hun onderneming.

Onderzoek naar de slagingskansen van zzp'ers is nog niet op grote schaal verricht in Nederland. In ons lopende onderzoek, dat mogelijk is gemaakt door Stichting Instituut Gak, brengen wij van een cohort startende zzp'ers (2001-2003) de arbeidsmarkttransities in de periode 2000-2008 in kaart. Op basis van deze analyse verwachten we inzicht te krijgen in de factoren die van invloed zijn op de mate van succes van zzp'ers in hun ondernemerschap. Daarbij kijken wij ook naar de slagingskansen van migranten, ouderen en mensen met een beperking die als zzp'er aan de slag zijn gegaan.

3. Stimuleren van kansrijk ondernemerschap

Uit een overzichtstudie van Van Praag en Versloot (2007) komt naar voren dat ondernemers een positieve bijdrage leveren op het gebied van werkgelegenheidscreatie en economische groei. Van Praag et al. baseren zich hierbij op artikelen die over dit onderwerp zijn gepubliceerd in vooraanstaande wetenschappelijke tijdschriften op het gebied van economie, bedrijfskunde en ondernemerschap in de periode 1995-2007. Daarnaast leveren ondernemers volgens Van Praag et al. een bijdrage aan het efficiënt produceren van kwalitatief hoogstaande innovaties en het commercialiseren van innovaties en economische groei. Ook komt uit deze overzichtstudie naar voren dat ondernemers gelukkiger zijn dan werknemers in loondienst. In deze context kan overheidsbeleid dat gericht is op het stimuleren en ondersteunen van ondernemerschap, erg belangrijk zijn.

Uit ons lopende onderzoek komt naar voren dat het ook nuttig kan zijn om zelfstandig ondernemerschap te stimuleren onder mensen die moeilijk een baan in loondienst kunnen krijgen. Niet alleen kan dit voor meer eigenwaarde en trots zorgen bij mensen die op deze manier erin slagen om duurzaam uit de uitkering te komen, ook kan hierdoor een besparing op de uitkeringslasten worden gerealiseerd. Bij het stimuleren en ondersteunen van zelfstandig ondernemerschap onder mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, dient dan wel de focus te liggen op deskundig en kansrijk ondernemerschap. Uit interviews met experts op het terrein van (startend) ondernemerschap komt naar voren dat maatschappelijke 'schade' vermeden dient te worden door alleen mensen te ondersteunen die een potentieel renderende onderneming willen starten. Op die manier wordt voorkomen dat mensen die niet in staat zijn om succesvol te ondernemen, in een latere fase te maken krijgen met een faillissement en/of een ernstige schuldensituatie, wat bovendien voor een enorme deuk in het zelfvertrouwen van die mensen kan zorgen. Daarnaast heeft bevordering van zelfstandig ondernemerschap onder mensen die niet in staat blijken een eigen bedrijf te leiden, een negatieve impact op de

samenleving als geheel door de gemaakte kosten van ondersteuning, de lasten van schuldenregelingen en het opnieuw verstrekken van een uitkering. Het is om die reden belangrijk om alleen potentieel kansrijke ondernemers te ondersteunen en minder kansrijke ondernemers op een andere wijze naar betaald werk te begeleiden. Maar wat bepaalt of een ondernemer kansrijk is?

4. Succes- en faalfactoren voor startende ondernemers

In ons lopende onderzoek hebben wij op basis van een literatuurstudie en interviews succes- en faalfactoren voor startende ondernemers in kaart gebracht. Factoren die van invloed zijn op het 'succes' van een onderneming, zijn onder meer persoonlijke kenmerken van de ondernemer (in spe). Men moet beschikken over ondernemerschapscompetenties, zoals doorzettingsvermogen, risicobereidheid en creativiteit, en ondernemerschapsvaardigheden als communicatieve, acquisitie- en netwerkvaardigheden. Daarnaast zijn er succes- en faalfactoren die betrekking hebben op de bedrijfsvoering, zoals het opstellen van een (kansrijk) ondernemingsplan, het uitvoeren van een goede marktanalyse, maar ook zaken als het voeren van de financiële administratie. Tot slot zijn er externe factoren die van invloed zijn op het welslagen van een startende onderneming, zoals bijvoorbeeld de beschikbaarheid van en toegang tot startkapitaal.

Ook hebben wij de specifieke knelpunten onderzocht waarmee mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt te maken kunnen hebben bij de start van een eigen bedrijf. Ten aanzien van migranten wordt genoemd dat deze ondernemers ten opzichte van de gemiddelde starter met extra belemmeringen te maken kan hebben, zoals een gebrekkig netwerkgedrag (dat zich vaak tot de eigen etnische groep beperkt) en een eenzijdige locatie- en branchekeuze. Voor wat betreft starters met een arbeidsbeperking wordt genoemd dat de eigen gezondheid en/of fysieke beperkingen een risico vormt voor het welslagen van de

onderneming (BPV&W, 2002; SCP, 2007). Uit de literatuur komt echter ook naar voren dat zelfstandig ondernemerschap voor deze doelgroep juist een aantrekkelijk alternatief is voor een baan in loondienst door de grotere flexibiliteit die een eigen bedrijf biedt: men kan vanuit huis werken, werktijden kunnen zelf bepaald worden en het werk kan naar eigen voorkeur worden ingericht (Veen, Koster en Groote, 2010; BPV&W, 2002; EIM, 2003; TNO Arbeid, 2003).

Wij willen dit beeld op basis van onze voorlopige onderzoeksbevindingen nuanceren. Kansrijk ondernemerschap is niet direct afhankelijk van de situatie van waaruit men start of de doelgroep waartoe men behoort. Zoals hierboven aangegeven, moet iemand over bepaalde competenties en vaardigheden beschikken om 'succesvol' te kunnen ondernemen. Een startende ondernemer hoeft niet over elke competentie of vaardigheid te beschikken om kansrijk te ondernemen. Iemand die bijvoorbeeld moeite heeft met het schrijven van een ondernemingsplan of de eigen financiële administratie, kan tegelijkertijd over zoveel communicatieve vaardigheden en doorzettingskracht beschikken dat het alsnog lukt om een renderende onderneming op te zetten. Zo heeft een etnisch starter die gebrekkig Nederlands spreekt, net zoveel kans van slagen als iedere andere startende ondernemer wanneer hij of zij een bedrijf heeft waarbij gebrekkig Nederlands geen knelpunt vormt. Een starter met een arbeidsbeperking kan succesvol ondernemen wanneer de beperking, lichamelijk dan wel psychisch, geen belemmering vormt voor het deugdelijk uitvoeren van de eigen bedrijfsactiviteiten.

Het is wel belangrijk dat een starter zich bewust is van het gebrek aan bepaalde vaardigheden of competenties, zodat hij of zij hier zo goed mogelijk mee om kan gaan. Dit kan bijvoorbeeld door gerichte ondersteuning op bepaalde terreinen te zoeken of door bepaalde aspecten die een knelpunt vormen, uit te besteden. De eigen voorbereiding op de start van een onderneming is in dat kader erg

belangrijk. Dit begint veelal bij het verzamelen van informatie en het zoeken naar bronnen die dit kunnen bieden.

5. Ondersteuning vanuit één loket?

Er zijn in Nederland allerlei organisaties die startende ondernemers ondersteunen, bijvoorbeeld de Kamer van Koophandel en het Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (IMK). Startende ondernemers kunnen verder gebruikmaken van de diensten van belangenorganisaties, zoals branche- en beroepsorganisaties, vakbonden, werkgeversorganisaties en meer specifiek zzp-organisaties. Ook bestaan er ondersteuningsvormen voor ondernemers die in de financiële problemen zijn geraakt en een beroep wensen te doen op de collectieve middelen. Zo kunnen zij een beroep doen op het Bbz (Bijstandsbesluit Zelfstandigen) en bestaan er landelijke regelingen voor microkrediet. Ook kunnen zelfstandig ondernemers een beroep doen op de WWB (Wet Werk en Bijstand) wanneer hun inkomen onder bijstandsniveau uitkomt. De uitvoering van genoemde regelingen is een taak van gemeenten. Uit onderzoek van Regioplan onder gemeenten (Blommesteijn et al., 2010) komt naar voren dat landelijk het totale gebruik van het Bbz sinds 2007 is toegenomen. Uit het onderzoek blijkt echter ook dat een deel van de startende ondernemers niet op de hoogte is van deze ondersteuningmogelijkheden. Wat betreft zzp'ers geldt dat zij naast genoemde ondersteuningsvormen veelal steun zoeken bij en samenwerken met concullega's om hun uitdagingen aan te gaan, zo blijkt uit een recente Regioplan-studie onder zzp'ers (Van den Berg et al., 2009). Deze ondersteuning is veelal ad hoc en gericht op het oplossen van concrete vraagstukken, zoals bijvoorbeeld juridische problemen, de noodzaak tot vervanging bij ziekte of ondersteuning bij extra werkdrukke.

Organisaties die ondernemers ondersteunen, werken veelal lokaal en hebben in hun regio een goed netwerk. Uit ons lopende onderzoek

komt de indruk naar voren dat het voor startende ondernemers niet altijd even eenvoudig is om geschikte ondersteuning te vinden. Veel informatie dient verzameld te worden over alle facetten van ondernemerschap en bepaalde instanties dienen bezocht te worden om formaliteiten te regelen. Als iemand meer uitdagingen dan een gemiddelde ondernemer heeft, bijvoorbeeld vanwege een fysieke beperking of vanwege een andere culturele achtergrond, dan heeft deze persoon juist aanvullende kennis en mogelijk ondersteuning nodig om bepaalde knelpunten het hoofd te bieden. Dit leidt tot een extra uitdaging voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt: zij moeten niet alleen op zoek naar meer informatie en ondersteuning, ook moeten zij goed zoeken naar de mogelijkheden en organisatie hiervoor. In ons onderzoek zullen wij aan de hand van een enquête onder zzp'ers en interviews met opstartende zzp'ers toetsen in welke mate dit voorlopige beeld juist is. Mogelijk is het voor startende ondernemers nuttiger wanneer één loket wordt gecreëerd waar zij terecht kunnen voor vragen en/of een doorverwijzing voor ondersteuning, waarbij regionale organisaties en initiatieven beter gestroomlijnd worden. Op deze manier kan het risico worden voorkomen dat meerdere malen hetzelfde wiel wordt uitgevonden, waarvoor veelal ook nog eens overheidsgelden worden benut. Dit geeft ook aanknopingspunten om zzp-beleid op grotere schaal dan nu wordt aangeboden landelijk in te steken (zie ook: Mevissen en Van den Berg, 2011).

6. Tot slot

Zelfstandig ondernemerschap is mogelijk een kans voor mensen die moeilijk een baan in loondienst kunnen krijgen, zoals migranten, mensen met een arbeidsbeperking of ouderen. Het stimuleren en ondersteunen van de transitie van werkloosheid naar zelfstandig ondernemerschap kan in die context zowel in persoonlijke als maatschappelijke zin een positief effect hebben. Aangezien niet iedereen is gemaakt voor het ondernemerschap, dient wel de focus

gelegd te worden op bevordering en ondersteuning van deskundig en kansrijk ondernemerschap.

Literatuur

Berg van den, N, J. Mevissen & N. Tijsmans (2009), *ZZP'ers en hun marktpositie. Onderzoek naar de mate waarin zzp'ers investeren in en ondersteuning (kunnen) krijgen bij het behouden en vergroten van hun marktpositie*. Den Haag: Regioplan Beleidsonderzoek/Raad voor Werk en Inkomen.

Berg van den, N, L. Heuts & J. Mevissen (2011, lopend onderzoek), *Zzp'ers aan de slag*. Hilversum: Regioplan Beleidsonderzoek/Stichting Instituut Gak.

Blommesteijn, M, M. Brukman & J. Mevissen (2010), *Ondersteuning van zzp'ers door gemeenten*. Den Haag: Regioplan Beleidsonderzoek/Raad voor Werk en Inkomen.

Bosch, N. M. (2011). *Succes of self-employment*. In: Cörvers, F, R. Euwals en A. de Grip (2011), *Labour Market Flexibility in the Netherlands. The role of contracts and self-employment*, p.90-103. Den Haag: Centraal Planbureau.

Breed Platform Verzekerden & Werk (2002), *Starten als ondernemer. Overzicht van regelingen voor mensen met een arbeidshandicap*.

Georgellis, Y., J. G. Sessions & N. Tsitsianis (2007), "Pecuniary and Non-Pecuniary Aspects of Self- Employment Survival", *Quarterly Review of Economics and Finance*, 47 (1), 94-112.

Mevissen, J en N. van den Berg (2011), *De januskop van de zzp'er. De zelfstandige zonder personeel: ondernemer of eigenlijk een werknemer?* Tijdschrift voor Arbeidsmarktstukken 2011, 27 (3), p, 264-280.

Millán, J.M. (2008), *Self-employment : a microeconomic approach*. Huelva: Universidad de Huelva.

Praag, C.M. van (2003), "Business survival and success of young small business owners", *Small Business Economics*, 21, 1-17.

Praag, C.M. van, en P.H. Versloot (2007), *What Is the Value of Entrepreneurship? A Review of Recent Research*. Bonn: IZA.

Schmid, G. (1998), *Transitional Labour Markets: A new European Employment Strategy*, Discussion Paper FS 98-206, Berlin: WZB.

Sociaal Cultureel Planbureau (2007), *Meedoen met beperkingen. Rapportage gehandicapten 2007*. Den Haag: SCP.

TNO Arbeid (2003), *Van A tot Z. Van arbeidsongeschiktheid naar zelfstandig ondernemen. Tweede meting onder zelfstandigen met een arbeidshandicap*. Hoofddorp: TNO Arbeid.

Veen, M.L., S. Koster & P.D. Groote (2010), *Zelfstandig ondernemerschap door mensen met een lichamelijke beperking*. In: *Medische Antropologie* 22 (2) 2010, p. 397-411.

Vries, R. de (2011), *CBS-berichten: Dynamiek onder zelfstandigen in Nederland*. In: *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken* 2011, 27 (3), p. 357-363.